

Carpe diem!

Mehis Heinsaar „Artur Sandmani lugu“
Tuum, 2005

Staažikas trammijuht Artur Sandman avastab ühel heal päeval, et märkamatu on elu tema käest ohjad üle võtnud: elu elab teda, mitte vastupidi. Arturit ennast see teadmine võib-olla ei häiriksi, küll aga pole olukorraga rahul tema alateadvus, kes kõigest väest meest oma elamata elu taga ajama utsitab. Nii asubki Artur rännakule kindla sihiga nagu Jussike. Pühapäevamaa asemel otsib trammijuht aga merd omaenda lõputult sisemaastikelt, kus kõige hinnatumaks valuutaks on ta enda segased mõtted.

Taaskord tuletab M. Heinsaar lugejale meelde, et üksluisest harjumusest pääsemiseks on tarvis õppida uuesti piskasju märkama. See võime on omane lastele, oskus näha mahakoornud värvilaikudes kolmepealist meest kaabuga lehvitas või tunda ära lopsakat leskprouat pea kohale kogunenud vihmapiilves. Täiskasvanuks saamine tähendab justkui selle oskuse minetamist. Iga lapski teab, et suur inimene keskendub ainult tähtsale, ta on padupraktiline ega kuluta oma piiratud ajumahtu ebaolulisele. M. Heinsaare tegelased ei lase sel üldlevinud arusaamal end kõigutada, peatudes justkui kiuste piskasjadel, millel romaani kui terviku seisukohast erilist tähtsust ei ole. Säärane tavapärasest erinev ja kohati lausa ebapraktiline käitumine on aga omamoodi värskendav.

Artur Sandmani lugu algab ja lõpeb reaalsuses, kus trammijuhi igapäevaelu kirjeldatakse kolmandas isikus. Suurema osa ajast seikleb mees aga oma sisemuses - siis on lugu minavormis ja seega vahetum. Ideaalis peaks inimene need kaks vormi omavahel põimima, oma reaalsuse iseendaga kooskõlastama. Tuleb tunnistada, et Artur jõuab selle saavutamisele hirmuäratavalt lähedale.

Teised inimesed näevad Arturi vastleitud õnnes vaid haiglast kõrvalekallet "normaalsest". Eks ole see ju üsna tavaline, et kui muutusega iseendas veel mingil viisil leppida suudetakse, siis muutust teise inimese käitumises on juba oluliselt raskem taluda. Põhjus on lihtne: muutus teistes on ootamatum, samas kui iseenda sisemisi keerdkäike alateadlikult juba varakult tajutakse.

Ja nõnda, tänu heade sõprade, abikaasa ja töökaaslaste visale ning omakasupüüdmatale abile saabus viimaks ka see kauaoodatud päev, mil Artur tundis, et see haiglane ja ärakutsuv kaugustejanu, mis teda seni kusagil hingesopis ikka veel vaevamas käis, on lõplikult kustunud.

Lõpuks ometi on olukord harjumuspärases (trammi)rööpas. Pealtnäha õnnelik lõpp nagu muinasjutuliste sugemetega loole kohane. Arturi abikaasa on rahul, Arturi töökaaslased on rahul ja mis peamine – ka Artur ise on rahul. Ei tahaks küll kõlada südametult, aga nende rahulolu häirib mind. Teeb nukraks teadmine, et selle rahulolu hinnaks oli vabatahtlik loobumine minavormis uitamisest.

Artur Sandmani lugu toitub kirjaniku fantaasiast ja sellest juba puudust ei tule. Seetõttu on lugejal raske ennustada, millised veidrused kaugusest lähenevat tegelast sedapuhku vürtsitavad või millised peadpöörivad sündmused järgmise käänaku taga varitsevad. Viimase prognoosimine tegelikult erilisi raskusi ei valmista, sest sündmusi kui selliseid peaaegu ei olegi. Kui sündmuste puudumise üle võiks ehk nuriseda, siis tegelasi, kellelt Jussikese kombel õiget suunda küsida, on mitmeid. Romaani põhiküsimus pole mitte see, mis järgmiseks juhtub, vaid see, kellega järgmise luute taga kohtutakse ja mida sel tegelasel öelda või vaikida on.

Kui mõni nimi veidi isemoodi tähekkombinatsiooniga silma torkab, siis tasub seda prooviks araabiapäraselt paremalt vasakule lugeda. Nii paljastus näiteks härra Kivelo tõeline olemus. Küsimusele, millal me päralt jõuame, vastas ta nõnda: "Me oleme iga hetk päralt jõudmas. Ühel hetkel jõuame ühte kohta päralt, järgmisel hetkel teise." See on võrdlemisi värske ümbersõnastus *Carpe diem* -st - ideest, mis juba enam kui kaks millenniumi inimeste teadvuses on pesitsenud.

Artur Sandmani lugu eeldab lugejalt just sellist mõtteviisi. Need, kes uutelt lehekülgedelt jalustrabavaid sündmusi ootavad, peavad korduvalt pettuma. Neile jääbki raamatust meelde mõru pettumusemaik, sest lakkamatu kulgemine ei viinud lõpuks (peaaegu) kuhugi. Kes aga oskab nautida värvikaid kirjeldusi ja vaimukaid pisi detaile juba käesoleval leheküljel, see võib lugemiselamusega igati rahule jääda.

Anu Jaagosild

HTG 11. c

Õpetaja Tiina Pluum